

Fredrik Daveby, fredrik.daveby@regeringskansliet.se

Åshammar 2024 10 17

## **Förbundet Sveriges Småbrukares synpunkter kring jordförvärvslagen**

Förbundet Sveriges Småbrukare menar att småskaliga jordbruk och småskalig livsmedelsförädling är en förutsättning för många av de mål som den nuvarande regering har ställt upp i sin regeringsförklaring från den 18 oktober 2022. Småbruk är i allra högsta grad en förutsättning för att säkerställa en robust primärproduktion i hela landet. En viktig del i detta är att Sverige har en bibehållen och kanske till och med stärkt jordförvärvslag.

Här kommer vi nu att argumentera varför en stark jordförvärvslag är nödvändig för svensk matproduktion, landsbygd, krisberedskap, suveränitet och kulturarv.

### **En historisk bakgrund**

Baggbölerilagen har namn efter händelser i mitten av 1800-talet, vid Baggböle sågverk i Västerbotten, ägt av James Dickson & Co i Göteborg. Brukspatron James Robertson Dickson köpte rotposter till sågverket från statens skogar. Samtidigt med köpen av skog på rot köpte sågverken, inklusive Baggböle såg, skogsfastigheter från bönderna. Dessa hade ännu inte förstått värdet av sina skogar, men det gjorde virkesexportörer som James Dickson & Co. Vinsterna hamnade i Göteborg och inte i Norrland där de skapats. Vinsterna från exploateringen av Norrlands resurser i dag kan hamna ännu längre bort än i Göteborg. De kan hamna varsohelst i världen på grund av den sedan 1992 införda gränsöverskridande fria rörligheten för kapital. Baggböleri har i stället för sin ursprungliga betydelse, virkesstöld i statens skogar, kommit att stå för bolagens uppköp av bönders privata skogsfastigheter, vilka ombildades till juridiska personer, aktiebolag, som en del i de stora bolagen.

Det dröjde fram till 1906 innan aktiebolag förbjöds att köpa upp privatägd jord- och skogsbruksmark och bolagisera den. Inledningsvis gällde lagen bara i delar av Norrland, men kom efterhand att gälla för hela Sverige. Det är det som vi idag kallar Jordförvärvslagen som i sin nuvarande form härrör från 1979. Enligt tidigare landsbygdsminister Sven-Erik Bucht är denna förlegad då den stiftades utifrån den tidens rådande omständigheter. Han menade 2017 att lagstiftning om jordförvärv och arrende hämmar företagsutvecklingen på svensk landsbygd vilket dåvarande konkurrenskraftutredning skulle ha visat. Allt faller tillbaka på att rådande jordbrukspolitik sedan 78 år på olika sätt har drivit fram allt större brukningsenheter.

### **Hur har det blivit i andra länder**

Internationellt brukar man använda begreppet "land grabbing" när stora bolag köper upp andra länders mark. Det är ett allvarligt problem på många håll i världen och ökar även i Europa. I takt med anpassningen till EUs och WTOs frihandelsavtal har speciellt länderna i östra Europa drabbats hårt. Bördig jord och förhållandevis låga priser har gjort jordbruksmark till en mycket bra investering för banker, fonder och globala jordbruksbolag. I Rumänien, som är EUs sjätte största jordbruksnation, har markpriserna stigit med mer än 25 gånger sedan 2002. Tre Rumänska småjordbruk läggs ned varje timma! The Transnational Institute (TNI) beräknar att 30-40 procent av den Rumänska jordbruksmarken nu ägs av investerare. Om Jordförvärvslagen luckras upp underlättar det för "extern kapitalförsörjning" och vi kan få en liknande utveckling även i Sverige.

### **Dagens läge i Sverige**

I dag höjs röster för att slopa Jordförvärvslagen. Vissa bönder menar att de skulle kunna låna mer pengar till investeringar om de bildar aktiebolag och fastigheten tillåts ingå i aktiebolaget. Det finns också de som vill avskaffa lagen av mer egennyttiga och kortsiktiga motiv. Ägare av privata jord- och skogsbruksfastigheter, som vill sälja, kan med fastigheten som aktiebolag få ut ett högre pris eftersom bolagsmark ligger i en prisklass för sig.

Fredrik Daveby, fredrik.daveby@regeringskansliet.se

Åshammar 2024 10 17

Redan idag försvinner privatägda jordbruksfastigheter utan att den tidigare ägaren hade för avsikt att bolagisera den. Det sker genom testamente till Svenska kyrkan eller till exempelvis Cancerfonden och Naturskyddsforeningen. När ingen arvinge kan finnas så är det Allmänna arvsfonden som får ta hand om fastigheten. I dessa fall blir den tidigare fastigheten som var ägd av en fysisk person istället konverterad till juridisk person. Ofta kommer fastigheten senare ut till försäljning.

I dagens globala värld, utan den svenska Jordförvärvslagen, skulle multinationella bolag, genom kapitalets fria rörlighet över nationsgränserna, kunna köpa på sig all bolagiserad jord- och skogsmark i hela Sverige. Den marken riskerar sedan att aldrig mer kunna brukas av fria självägande svenska bönder.

### Våra argument för att stärka Jordförvärvslagen

Jordförvärvslagen har primärt två huvudsyften: Att förhindra bolag (juridiska personer) från att konkurrera ut bönder (fysiska personer) vid köp av gårdar, samt att gynna sysselsättning och boende i glesbygd. Båda delarna behövs om vi ska uppnå livsmedelsstrategins mål om en ökad matproduktion och högre självförsörjningsgrad. Mer och bättre mat får vi självfallet genom att gynna våra svenska bönder. Inte genom att sälja ut jordbruksmarken till investerare.

Den helt överskuggande faran med att luckra upp Jordförvärvslagen är att vårt demokratiska samhälle urholkas. Ett samhälle där folket inte längre råder över sitt eget land. Ett litet exempel på hur bolagisering slår mot lokalbefolkning är älgförvaltningen. Tydligast ser vi detta i norra Sverige där skogsbolagen till och med skjuter älgar från helikopter allt för att skydda sina skogsplantager från betesskador. Längre söderut där det finns fler bondeägda skogar har man en annan syn på relationen med älgen. Det finns en acceptans från båda håll att skogsskadorna ska hållas på en acceptabel nivå men att det ändå finns en livskraftig älgstam. .

Det kan tänkas att vi kommer att tvingas in i ett lågenergisamhälle då fossil energi av olka anledningar minskar. Om då stora delar av vårt odlingslandskap ägs av stora bolag med ännu större brukningsenheter än dagens ökar vår sårbarhet. Stora gårdar är starkt beroende av fossil energi och behöver ganska lite mänsklig arbetskraft. En omställning till fler mindre gårdar gör att vi står bättre rustade inför ett lågenergisamhälle.

Varför är då mindre brukningsenheter med självägande bönder gynnsamt för Sverige:

- Mindre brukningsenheter är en tillgång som i sig medför mångfald, kulturbearvande resiliens och flexibilitet. I många avseenden ökar nyttan med antalet brukningsenheter.
- Mindre brukningsenheter utgör en samhällelig tillgång för att bevara, utveckla och bibehålla kunskaper och traditioner i jordbruk, trädgård och boskap.
- Mindre brukningsenheter behövs som en grundstruktur för att kunna tillmötesgå Sveriges åtaganden enligt konventionen om biologisk mångfald, art 8j och 10c, Traditionell kunskap. Detta avser traditionella brukarkulturer över hela landet. Se vidare länk <https://www.sametinget.se/kunskapsmaterial-traditionell-kunskap>
- Mindre brukningsenheter innebär i sig närmast per definition ett mer resurseffektivt nyttjande av marken och de biologiska resurserna.
- Mindre brukningsenheter innebär genom skalan i sig ökade möjligheter att arbeta med manuella arbetsinsatser och metoder, vilket utgör en strukturell tillgång i kristider.
- Att möjliggöra för ett större antal mindre brukningsenheter innebär att man samtidigt utökar antalet noder för att relativt snabbt kunna bygga ut och utveckla produktion i kristider.

Fredrik Daveby, fredrik.daveby@regeringskansliet.se

Åshammar 2024 10 17

- För att bevara/utveckla denna kategori småskaliga brukare behöver det finnas stabila regler och tillräcklig drifts-ekonomi för att bibehålla incitament för brukande och ägande till dessa mindre enheter, och att därmed förvara de mindre gårdarna mot uppköp, kapitalspekulation, kortsiktig exploatering (klippare) eller destruerande penninguttag i samband med generationsväxlingar och liknande.
- En medveten planering för ökad produktion baserat också på mindre enheter innebär och medför även en utbyggd infrastruktur i form av livsmedelstillgång, produktförädling, förnödenheter, kompetensförsörjning, och tillgång på arbetsföra människor med praktiska basresurser och kunskaper spridda över landet. Till detta hör också det så kallade "lantbrukstekniska komplexet" som har möjlighet att bevaras mer lokalt i form av verkstäder, utsädesfirmor, rådgivning etc.
- Ett småbruk har ofta odling och djurhållning på samma gård. Möjligheten att ha mjölkor på bete är större än på den stora gården. Hagmarker, som har minskat kraftigt i Sverige, ökar sakta i areal tack vare småbrukens restaurering. Regenerativa brukningsprinciper blir allt populärare. Sammantaget gör detta att de mindre brukningsenheterna ofta är betydligt mer miljö- och klimatvänliga än de stora. .

Att ha släktingar och vänner som bor på landsbygden och producerar mat har alltid varit viktigt för städernas befolkning vid kristider. Vi såg det under de båda världskrigen i Sverige, vid Sovjetunionens sönderfall och nu i Ukraina. Med många självägande bönder spridda över hela landet så får vi en starkare krisberedskap.

Om jordförvärvslagen slopas kommer bondens viktigaste resurs, jordbruksmarken, bli så dyr att vanliga bönder inte har en chans att köpa den. De få bönder som finns kvar kommer i bästa fall bli drängar åt det internationella storkapitalet – som arrendatorer på sina forna gårdar. Det blir dödsstöten för det småskaliga och hållbara jordbruket. Små- och medelstora familj jordbruk har historiskt kunnat föda landets befolkning. Med rätt politiska förutsättningar kan vi göra det igen – speciellt viktigt vid kristider.

### **För Förbundet Sveriges Småbrukare**

Jonas Wangsten  
Ordförande